
Zdenko Čepič

Naseljevanje kolonistov iz Slovenije v Vojvodini (Krajevni in socialno poklicni izvor kolonistov)

Kolonizacija¹ je bila v Jugoslaviji neločljivi del izvajanja agrarne reforme po drugi svetovni vojni. Predstavljala je način interagrarne migracije in je bila v resnici obsežen pa tudi zapleten socialnoekonomski in politični proces, v katerem je šlo za preseljevanje oziroma naseljevanje kolonistov na območja zunaj njihovega dotedanjega prebivališča. Na zvezni ravni so preseljevali koloniste iz njihove federalne enote v drugo, konkretno v Vojvodino (zunanja kolonizacija), medtem ko je veljalo preseljevanje in naseljevanje v okviru federalne enote za notranjo kolonizacijo. Za obe vrsti kolonizacije velja, da sta imeli isti cilj: naseliti zemljo, ki so jo zapustili pripadniki nemške narodnosti in na ta način zagotoviti njeno obdelovanje, na drugi strani pa narodnostno prenoviti dotedaj v veliki meri z Nemci naseljeno ozemlje. Pri tem je bilo pomembno, od kod so se naseljenci - kolonisti - pretežno preseljevali. To so bila predvsem kmetijsko pasivna, revna območja z agrarnim presežkom prebivalstva. V tem je bila - poleg narodnostnega vidika - socialna razsežnost kolonizacije. V kolonizaciji so bili združeni vsi nameni agrarne reforme - socialno in nacionalno osvobodilni pa tudi politični. Kolonizacija je bila tako način reševanja agrarnega in kmečkega vprašanja. Zvezni zakon o agrarni reformi je dal precejšen poudarek prav socialnopolitičnemu delu kolonizacije, ko je večji del zemljišč, zaplenjenih osebam nemške narodnosti v Vojvodini, namenil za naselitev borcev Jugoslovanske armade.² Odločilno za pridobitev statusa kolonista je bilo torej politično merilo, zatem pa tudi socialni položaj.

Zunanja kolonizacija je bila tisti del v celotni agrarni reformi, ki so mu zvezni organi, zadolženi za izvajanje agrarne reforme, posvetili največjo pozornost. Udejanjanje zakona o agrarni reformi in kolonizaciji se je tudi začelo prav s kolonizacijo Vojvodine, saj je bilo potrebno tam čim hitreje zagotoviti obdelovanje Nemcem zaplenjene in prazne zemlje.³ Z zunanjo kolonizacijo so se torej reševala socialna in gospodarska vprašanja, predvsem v Vojvodini pa tudi politična, pri čemer je bil po-

---

¹ O kolonizaciji Slovencev v Vojvodino je na podlagi raziskovanja na »terenu« pisal Mirko Pak: Kolonizacija Slovencev v Banatu. Geografski zbornik VIII, 1963. (dalje Pak, Kolonizacija Slovencev). Iz sociološkega stališča je kolonizacijo v Vršac v okviru agrarne reforme obdelal Vinko J. Jeržabek: Kolonizacija u Vršču (1946 - 1963. god.), Sociologija sela III, 1965, št. 9 (dalje Jeržabek, Kolonizacija u Vršču).

² Uradni list DFJ, 64-605/ 28.8. 1945; člen 18. V Bački, Banatu, Baranji in Sremu, predelih, predvidenih za zvezno kolonizacijo, je bilo iz zemlje, zaplenjene Nemcem, izločeno 500 000 oralov, t.j. 285 000 ha zemlje za razdelitev med koloniste.

³ Največ Nemcev v okviru jugoslovanske države pred drugo svetovno vojno je živelo v Vojvodini, kjer jih je bilo 443.000, imeli pa so v lasti 68.035 kmetijskih posestev s 389.256 ha zemlje. Glej: Nikola L. Gačeša: Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945 - 1948. Matica srpska, Novi Sad 1984, (dalje Gačeša, Agrarna reforma) str. 362, tab. I.

udarek na narodnostnem dejavniku – na od Nemcev izpraznjena posestva naseliti narodnostno »primerno« prebivalstvo.

Na kolonizacijo so se začeli pripravljati že pomladi leta 1945, temeljiteje pa konec avgusta 1945, v času sprejemanja zakona o agrarni reformi in kolonizaciji. Takrat so v ministrstvu za kolonizacijo pripravili tudi načela kolonizacije v Vojvodini, s katerimi so med drugim predvideli, da bo vsaka pokrajina oziroma federalna enota imela svoj okoliš za naselitev.⁴ V priprave na kolonizacijo se je vključila tudi Agrarna komisija CK KPJ, ki je določila deleže posameznih republik za naselitev v Vojvodino. Predvideli so naselitev 35 tisoč družin, največ iz Bosne in Hercegovine (9000 družin) ter Hrvaške (7000 družin), medtem ko je bilo za Slovenijo določena »kvota« 3000 družin.⁵ Te naselitvene deleže je delno spremenil v začetku septembra 1945 Agrarni svet, vodilni organ za izvajanje agrarne reforme in kolonizacije. Povečal je število družin kolonistov na 45000, pri čemer je za vse federalne enote, razen za Slovenijo in Makedonijo, deleže zvišal. Ti dve sta ostali pri deležu 3000 oziroma 2000 predvidenih kolonističnih družin.⁶

Agrarni svet je določil tudi kraje, kjer naj bi se kolonisti iz posameznih federalnih enot naseljevali. Za koloniste iz Slovenije so bili določeni kraji v južnem Banatu, v okrajih Vršac in Jaša Tomić, ob meji z Romunijo. Slovenskim kolonistom so določili za naselitev naslednje kraje in število družin: Vršac – 700, Mariolana (sedaj Plandište) – 480, Velika Greda – 400, Gudurica – 250, Veliki Gaj – 220, Stari Lec – 180, Sečenovo (sedaj Dužine) – 140, Veliko Središte – 130, Vlajkovac – 100, Jermenovci – 100; v okraju Jaša Tomić: Boka – 170, Neuzina – 130. Našteta naselja so v južnem Banatu, na območju Vršačkih planin (s 641 metrov visokim Guduričkim vrhom, najvišjim vojvodinskim vrhom) in v ravninskem delu alibunarske–vršaške ravnice.

Dejstvo, da je šlo za vinorodne predele, je verjetno odločalo o predelu in krajih naselitve Slovencev. Kot kažejo zapisniki Agrarnega sveta, je bilo sprva predvideno, da se bodo slovenski kolonisti naseljevali v Bački, v okrajih Bačka Palanka in Kula, vendar je nato Agrarni svet na seji 8. septembra svojo prvotno odločitev spremenil in določil novo ozemlje in nove kraje. N. L. Gačeša pravi, da ni jasno, kako je do te spremembe prišlo.⁷ Po trditvi Vinka V. Jeržabeka so slovenski kolonisti prišli v Vršac na posebno zahtevo Komisije za naseljevanje borcev v Vojvodini. Ta je namreč menila, da bodo Slovenci glede na izkušnje pri obdelavi vinogradov od vseh kolonistov najbolje nadaljevali vinogradniško tradicijo Vršca.⁸ Očitno je med predvidenimi kolonisti iz

⁴ Arhiv Jugoslavije, fond Komisije za agrarno reformu i kolonizaciju (signatura fonda 97), fasc. 1, a.j. 1 (dalje: AJ, 97 / 1, 1).

⁵ AJ, 97 / 1, 4.

⁶ Prav tam. Proti tej odločitvi Agrarnega sveta glede republiških »kvot« sta glasovala ministra začasne vlade DFJ za kmetijstvo Vasa Čubrilović in za kolonizacijo Sreten Vukosavljević, vendar v zapisniku razlog za to ni naveden. N. L. Gačeša meni, da je njuno nasprotovanje morda v zvezi s preseljevanjem srbskega etničnega elementa iz Bosne in Hercegovine in Hrvaške v Vojvodino ali želji po povečanju deleža za Srbijo, kar je bilo v zvezi z Vukosavljevićevim razumevanjem o zaželeni srbski številčni premoči. Glej Gačeša, *Agrarna reforma*, str. 294.

⁷ Gačeša, *Agrarna reforma*, str. 296.

⁸ Jeržabek, *Kolonizacija u Vršču*, str. 35–36.

drugih predelov Jugoslavije primanjkovalo takšnih, ki so se spoznali na vinogradništvo.

Kolonizacija Vojvodine se je začela takoj po uzakonitvi agrarne reforme 23. avgusta 1945. Prvi kolonisti so prišli tja že v začetku septembra. Naseljevanje Vojvodine se je moralo izvesti čim hitreje in čim bolj učinkovito. Do zime naj bi preselili čim več kolonistov. Kolonisti iz Slovenije so se začeli seliti v Vojvodino šele novembra 1945. Vzroki, da se je začela slovenska kolonizacija Vojvodine v času, ko je iz drugih republik že intenzivno potekala,⁹ so bili različni. Na eni strani jeseni 1945 za preseljevanje v Vojvodino v Sloveniji ni bilo pretirane propagande, kajti pred vrati so bile volitve v ustavodajno skupščino, oblast pa ni želela vznemirjati in izgubiti volilcev. Prošnje oziroma prijave prvih slovenskih kolonistov so prispele v ministrstvo za kolonizacijo¹⁰ šele 9. novembra 1945. Na drugi strani pa se je zapletlo pri transportu, ker je prav tedaj potekalo preseljevanje kolonistov iz Bosne in Hercegovine, Hrvaške in Črne gore, zato je bila železnica preobremenjena. Ministrstvo za kolonizacijo pa je vseeno zahtevalo, da se mora del slovenskih kolonistov preseliti do konca novembra.¹¹

Prvi slovenski kolonisti so šli na pot v Banat 20. novembra in prispeli po enotedenskem potovanju v Vršac 28. novembra 1945. Od tu so koloniste razvozili po vaseh, ki so jim bile določene. Koloniste, ki so pripotovali s tem prvim transportom, so naselili v petih krajih: Vršac, Velika Greda, Gudurica, Mariolana (sedaj Plandište), Sečeno vo (sedaj Dužine). V teh krajih so se naselili tudi slovenski kolonisti iz transportov, ki so sledili. V prvem transportu je bilo 107 družin s 384 člani.¹² Do konca leta 1945 je bil organiziran iz Slovenije v Vojvodino še en transport (191 oseb, oz. 62 družin). Na cilj je prispel 22. decembra 1945.

Vsi vlaki s slovenskimi kolonisti so krenili na pot v Vojvodino iz Sevnice, kjer je bila zbirna postaja za vagono s kolonisti. Ti so svojo prtljago (na družino 1000 kg) in živino (če so jo imeli) natovorili v vagono na svojih domačih postajah, nato pa so te vagono zbrali v posebno vlakovno kompozicijo v Sevnici. V posameznem vagonu so bile povprečno po tri družine s svojo prtljago.¹³

⁹ AJ, 97 / 3, 26. Do 20. novembra 1945 je bilo preseljenih v Vojvodino 7.659 družin (42.125 oseb), največ iz Bosne in Hercegovine (4.241 družin z 26.070 člani) in Hrvaške (2.519 družin z 11.922 člani).

¹⁰ Prošnje za preselitev v Vojvodino so zbirali okrajni narodnoosvobodilni odbori, ki so prvi morali preveriti in potrditi točnost navedb prosilcev. Ti so jih poslali na ministrstvo za kmetijstvo Narodne vlade Slovenije, to pa jih je poslalo v Beograd na ministrstvo za kolonizacijo, kjer so vsako vlogo preučili glede na določene kriterije o dodeljevanju zemlje in na osnovi tega izdali odločbo o dodelitvi zemljišč, o čemer so obvestili ministrstvo v Ljubljani. To je nato obvestilo prosilce, tako da je bila pot do statusa kolonista časovno precej dolga.

¹¹ AJ, 97 / 4, 39.

¹² Arhiv Republike Slovenije, fond Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo, neurejeno (dalje: AS, MKG, neurejeno). Gradivo je še neurejeno oz. je predano v strokovno arhivsko obdelavo, zato se zahvaljujem vsem, ki so mi omogočili delo s tem gradivom.

O vtisih prihoda prvega slovenskega transporta v Vršac je poročal Kmečki glas III, 12.12. 1945, št. 14, V Banatu so naše koloniste zelo prisrčno sprejeli. O odhodu prvega transporta iz Slovenije je poročala Ljudska pravica VI, 21.11. 1945. Podatki o številu družin kolonistov, ki jih je objavila ob odhodu transporta Ljudska pravica, se razlikujejo od navedb v Kmečkem glasu, podatki v obeh poročilih pa se razlikujejo od števila družin, oseb in prtljage ter železniških postaj, kjer so vagono natovorili.

¹³ AS, MKG, neurejeno.

Iz Slovenije je v Vojvodino odpotovalo vsega skupaj 8 vlakov s kolonisti. Po spisku transportov je bilo v osmih transportih 755 kolonističnih družin. Ker pa so v teh spisih bili navedeni vsi, ki jim je bilo odobreno potovanje v posameznem transportu, ne pa resnično število potnikov, na osnovi tega vira ni mogoče ugotoviti dokončnega števila kolonistov. Večkrat se je zgodilo, da se vsi, ki jim je bila odobrena kolonizacija, niso odzvali na poziv in niso odpotovali v Vojvodino. Takšni so pravico do kolonizacije v načelu izgubili ali pa so šli na »lastno pest« na naslednji transport; to je tudi vzrok, da ni mogoče z gotovostjo govoriti o pravem številu kolonistov, preseljenih v posameznih transportih v Vojvodino oziroma vseh, ki so se preselili v vseh transportih. Bili so tudi primeri, ko je odpotoval v Vojvodino le en član družine na »ogled« in se nato vrnil po ostale družinske člane, štel pa se je za celo družino.

Tabela 1: *Transporti iz Slovenije v Vojvodino*¹⁴

transport/ datum odhoda	P r e s e l j e n o		povprečno oseb na družino	delež preseljenih družin - %
	družin	oseb		
1. 22. 11. '45	107	384	3,5	14,1
2. 16. 12. '45	62	191	3,0	8,2
3. 24. 1. '46	89	364	4,0	11,7
4. 16. 2. '46	93	375	4,0	12,3
5. 18. 2. '46	91	352	3,8	12,0
6. 7. 3. '46	92	360	3,9	12,1
7. 13. 3. '46	128	?	/	16,9
8. 21. 3. '46	93	385	4,1	12,3
	755	2411*	3,8*	100

* Brez podatkov za 7. transport, za katerega ni navedeno število družinskih članov.

V Sloveniji pretiranega zanimanja za preseljevanje v Vojvodino ni bilo. Do srede decembra 1945 je ministrstvo za kmetijstvo NVS dobilo 1776 prošenj za naselitev v Vojvodino. Največ jih je bilo iz Slovenskega primorja (667), pri čemer pa jih je bilo odobrenih za preselitev le 81. V tem primeru je šlo najbrž za politično obarvane razloge, da ni bilo več odobrenih prošenj za preselitev Primorcev. V ministrstvu so menili, da bi bilo prošenj s Primorske več, vendar, kot so zatrdili, »se izvaja propaganda od strani slovenskih ljudskih oblasti, da se čim manj prijavljajo za kolonizacijo v Vojvodino.« Tamkajšnja oblast je namreč želela obdržati čim več ljudi na tem območju, dokler ne bo vprašanje Slovenskega primorja rešeno. Med prosilci so bili tudi zaintereseni iz drugih federalnih enot (86). To so bili Slovenci, ki so že bivali izven Slovenije, a so zaradi »kvote«, določene za naselitev Slovencev, morali vložiti prošnjo za kolonizacijo pri slovenskih organih.

¹⁴ V arhivskih virih pa tudi v časopisnih vestičkah ali reportažah o odhodu posameznega transporta so navedeni različni datumi, ki se med seboj razlikujejo za kakšen dan, kar pa bistveno ne vpliva na prikaz kolonizacijskega preseljevanja iz Slovenije v Banat.

Glede na obseg in hitrost preseljevanja kolonistov iz Slovenije v Vojvodino (Slovenci so do začetka marca 1946 izpolnili le dobro desetino odobrene jim naselitvene »kvote«) je bilo, še preden so odšli vsi transporti s slovenskimi kolonisti v Banat, povsem jasno, da do pomladi ne bo mogoče preseliti odobrenega števila kolonistov. Agrarni svet je zato slovensko ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo pozval, naj sporoči število kolonistov, ki jih še lahko oziroma jih nameravajo preseliti. Zaključek kolonizacije je ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo LRS predvidelo 15. marca 1946. Prijave je prenehalo sprejemati s 14. marcem, čeprav je bilo do tedaj po njihovih podatkih preseljenih le 313 družin.¹⁵ Ministrstvo je sklenilo, da je potrebno povečati delež za koloniste iz Slovenskega Primorja, tako da se »kvota« za slovenske koloniste ne bi spremenila. Ta je bila prepolovljena, od sprva predvidenih 3000 slovenskih kolonistov na 1500, še preden so se vsi prijavljeni in odobreni slovenski kolonisti preselili v Banat. Aprila 1946 pa je ministrstvo sklenilo odpoklicati svojo delegacijo, ki je v Banatu skrbela za pravičen in čim lažji potek naseljevanja slovenskih kolonistov. S tem je bila kolonizacija tudi po organizacijski plati zaključena, pričakovala se je le še preselitev kolonistov iz Slovenskega primorja.¹⁶

Julija 1946 je bila razlika med prvotno in zmanjšano slovensko »kvoto« (1500 družin) razdeljena med druge republike.¹⁷ Od 1500 predvidenih kolonistov, ki naj bi se priselili iz Slovenije, je bilo za koloniste s Primorske zagotovljeno 900 mest. Tedaj je bilo v Vojvodini naseljenih že okoli 600 kolonističnih slovenskih družin.

Decembra 1946 je politbiro CK KPJ sklenil, da se Slovenci z ozemlja Julijske krajine, torej iz Slovenskega primorja, ki je bilo tedaj v coni B Julijske krajine, ne kolonizirajo v Vojvodino.¹⁸ V začetku leta 1947 pa je vlada LR Slovenije sprejela odločitev, da Slovenija popolnoma prekinja preseljevanje kolonistov v Vojvodino. Komisiji za agrarno reformo in kolonizacijo je bilo sporočeno, da lahko razpolagajo s preostalim slovenskim deležem za naselitev. Prostih mest za slovenske koloniste je bilo takrat še vedno okoli 900. Vsem slovenskim kolonistom, ki so vložili prošnjo za preselitev v Banat, teh je bilo takrat še 270, od katerih je le 50 izpolnjevalo pogoje, pa je bilo zagotovljeno, da bodo naseljeni v Sloveniji v okviru notranje kolonizacije.¹⁹

S tem je bila kolonizacija Slovencev v okviru izvajanja agrarne reforme formalno zaključena, čeprav so se tudi v kasnejših letih posamezniki, sami ali z družinami, še preseljevali v Vojvodino. Kolonizacija Slovencev v Banatu pa se je dejansko zaključila že mnogo prej – že v začetku pomladi leta 1946, ko je prispel zadnji transport Slovencev v Banat.

Potek preseljevanja Slovencev v Vojvodino je bolj ali manj jasen, pač pa je vprašljivo pravo število preseljenih oziroma naseljenih Slovencev v Banatu. Tako že v ar-

¹⁵ AS, MKG, neurejeno; Poročilo o izvedbi kolonizacije slovenskih borcev v Vojvodino, 2329/1 agr. ref., 1.3. 1946.

¹⁶ AS, fond Ministrstva za finance, zbirka agrarna reforma, fasc. 4 (dalje: AS, MF); Zaključna dela in likvidacija komisije, 3109/1 agr. ref., 11.4. 1946.

¹⁷ AJ, fond Savet za poljoprivredu i šumarstvo vlade FNRJ (signatura fonda 4), fasc. 22, a.j. 233.

¹⁸ AJ, fond CK KPJ, politbiro III / 22, zapisnik seje z dne 24.12. 1946.

¹⁹ AJ, 97 / 14, 88; Predlog za obustavljanje kolonizacije iz NR Slovenije, št. 258/1. 24.1. 1947.

hivskih virih ustanov agrarne reforme in kolonizacije na zveznem nivoju in slovenskega ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo zasledimo različne podatke, vendar se število slovenskih kolonistov v Vojvodini z manjšimi razlikami giblje okoli 600 družin.

Pri raznih avtorjih, ki so tudi ugotavljali število kolonistov na podlagi različnih drugih virov, pa se število kolonistov giblje od 324 družin oziroma gospodarstev, »kateri so dobila pravico na kolonizacijo«,²⁰ preko 363 družin s 1670 člani,²¹ do 801 družine ob koncu leta 1946.²² To je bilo sicer število preseljenih kolonistov iz Slovenije po podatkih iz konca leta 1946, ne pa tudi naseljenih v Vojvodini, kar potrjujejo tudi pomenski spiski kolonistov.²³ N. L. Gačeša, ki je podatke črpal iz fonda Glavne komisije za naseljevanje borcev navaja, da je bilo sredi avgusta 1946 naseljenih 623 slovenskih družin z 2625 družinskimi člani. Poročilo slovenske komisije za agrarno reformo in kolonizacijo iz srede maja 1946 pa navaja 686 družin z 2810 člani.²⁴ V letnem poročilu o izvajanju agrarne reforme in kolonizacije pa je bilo rečeno, da se je preselilo 610 družin od 1070, katerim je bila preselitev v Vojvodino odobrena, a so od nje odstopili, ker so dobili zemljo kot agrarni interesi.²⁵ Časopis Borba je maja 1946 navedel število 691 slovenskih kolonističnih družin.²⁶ Po navedbah Ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo LRS iz marca 1948, ko je bila kolonizacija formalno zaključena tudi na jugoslovanskem nivoju, pa je bilo v Vojvodino preseljenih 591 družin z 2836 člani, vrnilo se je 131 družin (745 oseb), tako da je pomladi 1948 živelo v petih banatskih naseljih 460 slovenskih družin z 2091 člani.²⁷

Po poročilu, ki ga je pripravila ob zaključku svojega dela delegacija ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo LRS za kolonizacijo Slovencev v Banatu, je bilo sredi aprila leta 1946 število tamkaj naseljenih slovenskih družin 590. Od tega se jih je iz Slovenije preselilo 564, 26 slovenskih družin pa je prišlo iz drugih federalnih enot.²⁸ Največ jih je živelo v Vršču, 159 družin s 623 člani, v Gudurici 145 s 650 člani, v Mariolani (Plandištu) 125, 509 oseb, v Veliki Gredi 94, 368 članov in v Sečenovem (Dužinah) 67

²⁰ Vladimir R. Djurić: Geografski raspored novokolonizovanog stanovništva u Vojvodini, Glasnik etnografskog instituta SAN, I-II (1953–1954), Beograd 1957, str. 744–746. Avtor je podatke črpal iz knjig koloniziranih gospodarstev, vendar ni navedel obdobja, za katero se ti nanašajo. V svojem delu je navedel naselja, v katerih so bili naseljeni pripadniki posameznih narodov in so v njih prevladovali.

²¹ Vladimir Stipetić: Agrarna reforma i kolonizacija u FNRJ, godine 1945. – 1948, Rad JAZU 300, Zagreb 1954, str. 443, tabela 8. Podatke je črpal iz arhiva Glavne komisije za naseljevanje borcev v AP Vojvodini.

²² Pak, Kolonizacija Slovencev, str. 400.

²³ AJ, 97 / 28, 286.

²⁴ AS, MF 4.

²⁵ AS, fond Planska komisija LRS, fasc. 3; Letno poročilo, štev. 1549/4 – 1946.

²⁶ Borba XI, 7.5. 1946.

²⁷ AJ, 97 / 14, 91; Gačeša, Agrarna reforma, str. 326.

²⁸ AS MF 4, Izveštaj o naseljavanju boraca u srez Vršac, štev. 3109/2, 14.4. 1946.

Po podatkih iz poročila oddelka za agrarno reformo in kolonizacijo pri ministrstvu za kmetijstvo in gozdarstvo z dne 23.4. 1946 (AS, MF 49) je bilo v Vojvodini naseljenih 564 družin z 2.291 družinskimi člani. Iz poročil ministrstva oziroma njegovega oddelka za agrarno reformo ni mogoče ugotoviti pravega števila slovenskih kolonistov v Vojvodini, ker se med seboj razlikujejo, čeprav so verjetno za vsa poročila črpali iz istega vira – podatkov delegacije, ki je bila v Vršču in je skrbela za naseljevanje kolonistov iz Slovenije.

družin z 282 člani. Glede na število kolonistov, ki naj bi se naselili v teh krajih, jih je tedaj v Vršču živela le tretjina, v Gudurici polovica, prav tako tudi v Sečenovem (Dužinah), četrtnina načrtovanih pa v Mariolani (Plandištu). Le v Veliki Gredi se je število slovenskih kolonistov približalo predvideni »kvoti«. Pri tem je potrebno upoštevati še dejstvo, da se je do srede aprila 1946 vrnilo v Slovenijo uradno 52 družin (163 oseb) na lastno željo, štirim družinam pa je bil vzet status kolonistov na zahtevo drugih kolonistov, tako da so morale odpotovati nazaj v Slovenijo.²⁹ V naslednjih mesecih se stanje ni bistveno spremenilo. V Vrščac se je do 1. julija preselilo še 9 družin, v Gudurico pa 23. V ostalih treh krajih, kjer so živeli slovenski kolonisti, ni bilo več novih naselitev Slovencev.

Tabela 2: Slovenski kolonisti v Vojvodini

naselje	š t e v i l o	
	družin	druž. članov
Vrščac	148	578
Gudurica	161	721
Mariolana (Plandište)	108	422
Velika Greda	91	350
Sečenovo (Dužine)	67	282
	575	2353

Delegacija ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo LR Slovenije za kolonizacijo je napravila tudi poimenski spisek kolonistov z osebnimi podatki za vsakega kolonista, njegovemu prejšnjemu poklicu, od kod se je preselil, koliko zemlje je pustil v Sloveniji in koliko jo je dobil v Banatu.³⁰ Na tem seznamu je 575 družin in 2353 družinskih članov oziroma članov kolonistovega novega gospodarstva.

Kljub temu, da sta seznam in poročilo o naseljevanju delo istega organa, delegacije, ki je skrbela za kolonizacijo, pa je med njima nekaj razlik. Ker pa te bistveno ne spreminjajo celotne podobe kolonizacije Slovencev v Vojvodini, je v nadaljnjem prikazu uporabljen ta poimenski seznam.

V Banat so se preseljevali kolonisti iz vseh predelov Slovenije. Največ jih je prišlo iz mariborskega okrožja, ki je obsegal večji del Štajerske in Prekmurje: 161 kolonističnih družin ali 28% vseh slovenskih kolonistov v Vojvodini. Največ od teh je bilo iz Prekmurja, in sicer iz okrajev Murska Sobota in Lendava; petina vseh kolonistov iz

²⁹ AS, MF 4; Izveštaj o naseljevanju boraca u srez Vrščac, št. 3109/2, 14.4. 1946.

³⁰ AS, MKG, neurejeno. Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo vlade LRS je 11. aprila 1946 poslalo komisiji v Vrščac dopis, v katerem jim je sporočilo, »naj komisija takoj zaključi svoje poslovanje... Pred svojim povratkom naj komisija sestavi točen spisek kolonistov po posameznih krajih, v katerih so naseljeni«. Spisek je moral vsebovati ime in priimek kolonista, ime in priimek družinskih članov, ki so se naselili z njim, prejšnji poklic kolonista, naslov oz. številko hiše, ki mu je bila dodeljena, kraj in okraj, od koder se je preselil, površina zemlje, ki mu je bila dodeljena, ali je izvrševal kakšno obrt in katero, premoženje, ki ga je pustil v Sloveniji.

Slovenije je bila iz teh dveh okrajev. Tretje območje mariborskega okrožja, odkoder so prihajali kolonisti, pa je bil okraj Ptuj (13%). Največ kolonistov iz mariborskega okrožja se je naselilo v Gudurici (51), kjer so prevladovali naseljenci iz lendavskega okraja in v Sečenovem (Dužinah) (27) iz okraja Murska Sobota.

Po številu slovenskih kolonistov v Banatu je bilo na drugem mestu novomeško okrožje, ki je obsegalo območje Dolenjske in Bele krajine - 136 kolonističnih družin oziroma 23,6% kolonistov iz Slovenije. Največ jih je prihajalo iz okraja Krško. Tretje največje območje, od koder so odhajali kolonisti v Vojvodino, je bil okraj Črnomelj, ki je obsegal ozemlje Bele krajine. Največ slovenskih kolonistov iz novomeškega okrožja je bilo v Gudurici (78).

Ljubljansko okrožje je dalo 19,4% kolonistov, največ pa jih je iz tega okrožja prihajalo iz okraja Jesenice - 5,4% vseh slovenskih kolonistov. Močno zastopana sta bila še okraja Rakek, torej območje Notranjske in Ljubljana - okolica. Največ kolonistov iz ljubljanskega okrožja je bilo v Veliki Gredi (43).

Iz celjskega okrožja je prihajalo 12% slovenskih kolonistov, kar je najmanj med vsemi okrožji. Kolonisti iz tega okrožja so bili naseljeni v Mariolani, kjer jih je bilo največ med vsemi slovenskimi kolonisti (35), pa tudi v Veliki Gredi (27).

Tabela 3: Okraji v Sloveniji, od koder so prišli slovenski kolonisti v Vojvodino³¹

okrožje-okraj/ /kraj naselitve	število naseljenih družin					SKUPAJ
	Vršac	Gudurica	Mariolana	Vel. Greda	Sečenovo	
CELJSKO						
Celje-m.	1		5	4		10
Celje-ok.	1	3	13	12		29
Konjice			2	1		3
Mozirje			6			6
Šmarje pri J.		2	4	1		7
Trbovlje			5	9		14
LJUBLJANSKO						
Grosuplje	2		2	3		7
Jesenice	17	1	9	4		31
Kamnik	9	1	2	3		15
Kranj	2		2	1		5
Ljubljana-ok.	3		3	14		20
Rakek			9	18		27
Škofja Loka	5		1		1	7

³¹ Okrožja in okraji po upravni razdelitvi LRS, dne 14.9. 1946 (UL LRS, 62 - 242/ 14.9. 1946)

okrožje-okraj/ /kraj naselitve	število naseljenih družin					SKUPAJ
	Vršac	Gudurica	Mariolana	Vel. Greda	Sečenovo	
MARIBORSKO						
Lendava	30	31	9		10	80
Ljutomer			2	1		3
Maribor-m.		5	1			6
Maribor-ok.	1	4	2		2	9
Murska Sobota	1	1			31	33
Prevalje		1	2	1	2	6
Ptuj		9	9	1	2	21
Radgona		1	2			3
Slov. Bistrica						
NOVOMEŠKO						
Črnomelj	1	36	3	1	3	44
Kočevje			4		4	8
Krško	9	25	6	2	8	50
Novo mesto	1	17		4	3	25
Trebnje	1			7	1	9
LJUBLJANA-M.	23	6	1	2		32
SLOV. PRIMORJE	23	3	1	2		29
DRUGE REPUBL.	18	15	1			34
	148	161	107+	91	67	574*

* podatki za enega kolonista niso navedeni

Slovenski kolonisti, ki so se naselili v petih banatskih krajih, so prišli iz 270 slovenskih naselij. Največ jih je bilo iz novomeškega okrožja (iz 90 naselij), nato iz mariborskega in ljubljanskega okrožja (68) ter iz celjskega (42 naselij). Kolonisti so resnično bili iz vse Slovenije, vključno tudi iz krajev v Slovenskem primorju, vse do obale. Največ kolonističnih družin je prišlo iz krajev, ki ležijo ob vzhodni slovenski meji - iz Prekmurja (113 družin) in Bele krajine (44), pa tudi iz okraja Krško (50) in Ptuj (21). To so bili predeli, kjer je bila agrarna prenaseljenost, sicer značilna za vso Slovenijo, največja.³² Iz teh predelov je bilo 40% vseh slovenskih kolonistov. Sorazmerno močan kolonistični val pa je prihajal iz severozahodnega dela Slovenije, z območja tradicionalne slovenske industrijsko delavske aglomeracije - iz okraja Jesenice (31 družin). Ob dejstvu, da kolonisti iz tega okraja niso bili prvenstveno poljedelci, se postavlja vprašanje, kaj je bil vzrok za njihovo preselitev v Vojvodino. Prav tako je bi-

³² Svetozar Ilešič: Agrarna prenaseljenost Slovenije, Tehnika in gospodarstvo VI, 1940, št. 3-4, str. 61, tabela I.

lo sorazmerno veliko kolonistov iz okraja Rakek. Na drugi strani pa je malo kolonistov prihajalo iz celjskega okrožja, z izjemo okraja Celje-okolica. Nenavadno veliko kolonistov je bilo tudi iz mesta Ljubljana (32 družin), pri čemer je šlo predvsem za takšne, ki jim kmetijstvo ni predstavljalo osnovnega vira za preživljanje. Iz drugih večjih slovenskih mest, Maribora, Celja, Kranja ni bilo veliko kolonistov.

Dejstvo, da so prihajali kolonisti iz 270 naselij, kaže na to, da so se interese za preselitev v Vojvodino odločali predvsem sami, da je pri tem igral vlogo njihov osebni interes in da pri zunanji kolonizaciji oblast v Sloveniji oblast ni imela pomembnejše vloge, razen tehnične organizacije selitve. Na individualni značaj kolonizacijskega preseljevanja Slovencev v Vojvodino kaže tudi to, da so iz večine krajev prišle le posamezne družine. Kraji, iz katerih je odšlo v Vojvodino pet ali več kot pet družin so bili redki oziroma jih je bilo v vsej Sloveniji le 16: največ v lendavskem okraju (5), v murskosoboškem okraju pa dva. Iz Dolnje Bistrice (okraj Lendava) je odšlo kar 13 družin z 62 družinskimi člani, kar je bilo največ iz enega samega naselja.

Namesto v dvanajstih krajih, predvidenih za naselitev slovenskih kolonistov, so se ti naselili le v petih. Velika Greda, Mariolana (Plandište) in Sečenovo (Dužina) naj bi po predvidevanjih postali povsem slovenski, vendar so se zaradi manjšega zanimanja Slovencev za kolonizacijo začeli vanje naseljevati tudi kolonisti iz drugih republik (iz Makedonije, Hrvaške in Bosne).

Največ slovenskih kolonistov se je naselilo v vinogradniškem območju Vršačkih planin - v Vršču in Gudurici, kraju okoli 14 km od Vršca proti severovzhodu. V teh dveh krajih je živela več kot polovica kolonistov iz Slovenije. V oba kraja so se naselili tudi Slovenci, ki so prišli kot kolonisti v Banat iz drugih jugoslovanskih republik. V Vršču se je naselilo 18 takih družin; 13 jih je prišlo iz kraja Slatina v bližini Banja Luke, 3 iz Negotina, po ena kolonistična družina pa je prišla iz Rume in Petrovgrada (današnji Zrenjanin). V Gudurico pa so se naselili kolonisti iz Bistrenice iz okraja Negotin v vzhodni Srbiji. Najmanj slovenskih kolonistov je bilo v Sečenovu (Dužinah).

V Vršac, mestno naselje z vinogradniškim okoljem, se je naselilo največ slovenskih kolonistov iz okraja Lendava (30). Presenetljivo pa je bilo, da je bilo v tem banatskem mestu nasploh naseljenih največ slovenskih kolonistov, ki so prihajali z Gorenjske. Bilo jih je več kot Prekmurcev. Kar 22% vseh slovenskih družin, naseljenih v Vršču, je prihajalo iz okrajev Jesenice, Škofja Loka, Kranj in Kamnik. To pa v Sloveniji niso območja z vinogradniško tradicijo. Želja vojvodinskih oblasti, da bi se v Vršču naselili slovenski vinogradniki, tako ni bila uresničena. V Vršac so se iz Slovenije namreč preselili predvsem kolonisti, ki so opravljali razne uslužnostne dejavnosti in obrt in so prihajali iz mestnih ali mešanih naselij.³³ Kmetje so bili le kolonisti iz okraja Lendava. Iz krajev jeseniškega okraja so se naselili v Vršču samo trije kmetje, 14 kolonistov pa je imelo nekmetijske poklice. Iz ostalih gorenjskih okrajev je bilo največ takih, ki so kot poklic navedli »delavec«. V Vršču se je naselilo tudi 23 kolonistov iz Ljubljane, ki v večini primerov tudi niso bili kmetje ali poljedeljski delavci. Kmeta sta

³³ Jeržabek, Kolonizacija u Vršču, str. 36.

bila med njimi le dva, večina pa je bila obrtnikov (dva sodarja, pek, pekovski pomočnik, mesar, zidar, frizer, šivilja) pa tudi dentist.

Med kolonisti v Vršču je bilo tudi 23 družin, ki so prišle iz krajev v Slovenskem primorju. Tu je bilo 80% vseh, ki so se iz teh krajev preselili v Banat. Med temi so bili najštevilčnejši kolonisti iz krajev v okolici Kopra (14). Med primorskimi kolonisti je bila večina kmetov.

V drugi vinogradniški kraj, Gudurico, se je naselilo največ kolonistov iz novomeškega okrožja. Poleg 36 družin iz okraja Črnomelj se je v Gudurico naselilo še 25 iz okraja Krško in 17 iz novomeškega okraja, tako da je bil delež iz okrožja Novo mesto 48,4% vseh kolonistov v tem kraju. Močan delež pri kolonizaciji Gudurice so imeli tudi kolonisti iz okraja Lendava z 31 družinami. Iz drugih slovenskih okrajev so prišle v Gudurico posamezne družine. V Gudurici se je naselilo tudi vseh 15 družin, ki so prišle iz Negotina. Za razliko od Vršca so bili v Gudurico naseljeni predvsem poljedelci in le nekaj obrtnikov.

Za naselitev Mariolane (Plandišta) je bilo značilno, da so se v tem kraju naselili slovenski kolonisti iz domala vseh slovenskih okrajev, razen iz štirih (Murska Sobota, Novo mesto, Trebnje, Slovenska Bistrica). Iz slednjega okraja sploh ni bilo nobenega kolonista.

V Veliko Gredo je domala polovica slovenskih naseljencev prišla iz ljubljanskega okrožja (iz okraja Rakek 18 družin, iz okraja Ljubljana-okolica 14 družin). V tem kraju so bile le tri družine iz mariborskega okrožja, iz novomeškega 14, 27 pa jih je bilo iz celjskega okrožja.

V Sečenovu (Dužinah) je bilo slovenskih kolonistov največ iz okraja Murska Sobota - 46,2% vseh tamkajšnjih slovenskih naseljencev. Iz lendavskega okraja je bilo 10 družin. Večina naseljencev iz Slovenije v tem kraju je tako prišlo iz Prekmurja. Iz novomeškega okrožja je bilo v Sečenovu 28,3% kolonistov, medtem ko je bil iz ljubljanskega le ena družina, iz celjskega pa niti ena. Do takšne krajevne razporeditve kolonistov je očitno prišlo zaradi tega, ker so želeli še pred prihodom vseh slovenskih kolonistov v Vojvodino do tedaj nastanjene slovenske koloniste preseliti iz Sečenova v ostale štiri slovenske »kolonije«. Po prihodu močnega transporta Prekmurcev so bili ti nastanjeni v tem kraju, dobršen del pa so poslali nazaj v Slovenijo.

Poklicno sestavo kolonistov je mogoče ugotavljati le za družinske »poglarje«, saj so bili v popisu kolonistov, naseljenih v Banatu, navedeni samo njihovi poklici oziroma dejavnosti, s katerimi so se ukvarjali v Sloveniji. Druga težava pa je v nedoslednosti meril pri popisovanju. V Vršču so tako vse, ki so se že pred preselitvijo ukvarjali s kmetijstvom, navedli kot kmete, ne glede na to, ali so pustili v Sloveniji kakšno zemljiško posest; pri popisu v Gudurici pa so razlikovali med poljedelci, kmeti in posestniki. Kot posestnika so šteli tistega, ki je v Sloveniji zapustil neko posest, pa čeprav še tako majhno; prav tako merilo pa je veljalo tudi za kmete. Pa tudi v tem ni popis povsem dosleden. Za kmeta so šteli tako tistega, ki je v Sloveniji imel sadni vrt, kot tudi takšnega s 15 ha zemlje. Problem je tudi v zvezi z navedbo poklica »delavec«. Pri tem namreč ni jasno, ali je šlo pri teh le za take, ki so bili zaposleni v industriji in so glede na kraj bivališča v resnici predstavljali polproletarce, ali so bili to tudi poljedeljski de-

lavci. Kot taki so navedeni le redki, kot »industrijski delavec« pa je naveden le en kolonist. Prav tako ni jasno, ali se pod navedbo »poljedelec« v resnici ne skriva še kakšen bolj določen poklic oziroma dejavnost. Vprašljiva je tudi skupina gospodinj, katerih je bilo 27. To so bile zlasti vdove, ki so predstavljale »glavo« kolonistične družine, a so navedle dotedanji poklic »gospodinja«, čeprav so se v resnici ukvarjale s kmetovanjem.

Med slovenskimi družinami je bilo takih, ki so se že pred preselitvijo v Banat ukvarjale pretežno s kmetijsko dejavnostjo, 260 ali 45%. Med temi je bilo v popisu 19 navedenih med posestniki, 158 med kmeti, 67 med poljedelci, 18 pa med kmetijskimi delavci. Za posamezne družinske člane, razen izjem, ni navedb o njihovih poklicih. Delavec je bilo med kolonisti 27%, rokodelcev 16%, ostalih 11% pa so predstavljali poklici, kot so šofer, vrtnar, kuharica, tkalec, tiskar, črkostavec, dentist, državni upokojenec, železničar, uradnik. Med kolonisti pa sta bila tudi dva, ki sta bila po prejšnjem poklicu oficirja, vendar ni podatka, v kateri vojski.

Slovensko ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo je navedlo, da je večina slovenskih kolonistov izhajala iz »najsiriomašnejših slojev naroda, ki nimajo niti najpotrebnejše obleke«. ³⁴ Pri tej oznaki kolonistov je šlo za določeno pretiravanje, čeprav je sicer ustrezala resničnim socialnim razmeram in sestavi slovenskih kolonistov. Za mnoge koloniste je bilo ob prihodu resnično potrebno priskrbeti tudi oblačila. Kmetov posestnikov je bilo po popisu slovenskih kolonistov v banatskih naseljih 178. Število takih, ki so v Sloveniji zapustili svojo zemljiško posest, pa je bilo med kolonisti še manjše. Podatki o premoženju, katerega so imeli oziroma pustili kolonisti v Sloveniji, kažejo, da je imelo le 131, to je 22,7%, med vsemi kolonističnimi družinami zemljo že v kraju izselitve. Med temi pa vsi niso bili kmetovalci, ampak tudi delavci in obrtniki.

Število kolonistov, ki so v »starem kraju« pustili do 1 ha veliko posestvo, je bilo 50, od 1 do 5 ha veliko posestvo pa 58. Nad 5 ha zemlje je med kolonisti imelo v Sloveniji 9, medtem ko je nad 10 ha zemlje imelo 15 kolonistov, med katerimi jih je bilo 13, ki so se preselili v Banat iz območja Negotina v vzhodni Srbiji. Ti so tam imeli posestva, velika 20 ha. Med kolonisti iz Slovenije je imel le en kolonist, in sicer iz Koprivnika v okraju Kočevje, na območju Kočevskega Roga 15 ha zemlje, 10 ha pa je imel posestnik iz Suhorja. Glede na takšno velikost posestva ni jasno, kako je lahko postal kolonist. Splošno pa velikost posestev, ki jih je ob preselitvi zapustila v Sloveniji večina kolonistov, kaže, da so se selili v Banat resnično revni kmetje, še več pa je bilo takih, ki zemlje sploh niso imeli. Največ zemljiških posestnikov je prihajalo iz Prekmurja.

Pri kolonizacijskem preseljevanju iz Slovenije v Vojvodino pa je šlo tudi za sorazmerno močan obratni tok – za vračanje kolonistov nazaj na svoje posestva oziroma v Slovenijo. Vrsta podatkov kaže, da so bili prav slovenski kolonisti tisti, ki so se najbolj številčno pa tudi najhitreje vračali, pri čemer se niso vedno vrnili v kraj, od koder so

³⁴ AJ, 97 / 2, 25, Stroški za kolonizacijo borcev v Vojvodini, štev. 1890/1, agr. ref., 14.2. 1946.

odšli. V kasnejših letih pa so mnogi slovenski povratniki iz Vojvodine odhajali v Slovenijo v industrijske centre in se zaposlovali v industriji, s čimer se je zanje začel proces deagrarizacije.

Vzrokov za vračanje kolonistov je bilo več. Na eni strani so bili to geografsko klimatski, pa tudi psihološki vzroki, nastali zaradi geografske podobe naselitvene pokrajine. Na novo geografsko okolje so se namreč slovenski kolonisti nasploh privajali med vsemi kolonisti najtežje. Večina razlogov za vračanje je bila povezana z nesposobnostjo aklimatizacije kolonistov, manjša pa z nezmožnostjo njihovega prilagajanja; Jeržabek navaja kot poglobitve vzroke vračanja iz Vršca bolezen, klimo, starost.³⁵

Slovenski naseljenci so se začeli vračati, še preden se je kolonizacija iz Slovenije sploh uradno končala. V začetku marca 1946 je predsedstvo slovenske vlade ugotavljalo, da se bodo nekateri kolonisti vračali v Slovenijo iz gospodarskih in geopsiholoških razlogov, na primer domotožja, še bolj pa zaradi klimatskih razlogov. »Ker se človek alpskega tipa ravninskemu podnebjju zelo težko prilagodi, moramo računati z verjetnostjo, da se bodo naši kolonisti vračali ne samo v bližnji bodočnosti, ampak še celo čez več let,« je zapisalo predsedstvo slovenske vlade v dopisu Komisiji za agrarno reformo in kolonizacijo v Beogradu.³⁶

Do srede aprila 1946 se je iz Vojvodine vrnilo uradno 52 družin s 163 člani. Največ se jih je vrnilo iz treh ravninskih naselij, Mariolane (Plandišta), Velike Grede in Sečenova (Dužin); iz teh krajev se je vrnilo 35 družin: iz Velike Grede 15 družin (29 oseb), iz Sečenova (Dužin) 10 družin (42 oseb), iz Mariolane (Plandišta) 10 družin (21 oseb). Najmanj je bilo v tem prvem valu povratnikov iz Vršca: 5 družin z 32 družinskimi člani. Med vsemi temi povratniki je bilo kar 15 takih, ki so šli v Banat sami, a jim ni bilo všeč, pa so se vrnili. Delegat slovenskega ministrstva za kmetijstvo jih je označil kot špekulante in nergače, »za katere je še boljše, da so se vrnili, ker so oteževali gospodarski in politični razvoj kolonij.«³⁷ Vračale pa so se tudi velike družine, ena celo z devetimi člani. Povratniških družin je bilo največ iz okraja Rakek, torej iz Notranjske. Od tam je bilo med povratniki kar 10 kolonistov – večina pa je bilo samcev – naseljenih v krajih v nižini. Verjetno je bil to eden od ključnih vzrokov za njihovo vračanje, pa tudi povratek drugih, saj je bil za ljudi, vajene drugačnega okolja, porazen prvi vtis ob prihodu v banatska nižinska naselja. Mirko Pak je zapisal, da je pogled na prostrano, v nižjih delih mokro ravan marsikoga pripravil do vrnitve v Slovenijo, zato so bili najtežji prvi dnevi, tedni in meseci bivanja v Banatu.³⁸ V prvem letu naselitve je namreč bila huda suša, kar je povzročilo slabo letino. To se je poznalo še nekaj nadaljnjih let in je tudi vplivalo na povratniški val.

³⁵ Jeržabek, Kolonizacija v Vršču, str. 38.

³⁶ AJ, 97 / 11, 75.

³⁷ ARS, MF 4. Eden od povratnikov iz Vršca, ki se je aprila 1947 vrnil v Grušovlje in se zaposlil v Žalcu, od koder je bil po dveh mesecih odpuščen, je marca 1948 zbral t.i. bando, ki je ustrahovala okolico. Glej: Arhiv Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije, 214 – 29.

³⁸ Pak, Kolonizacija Slovencev, str. 414.

Največ vračanj je bilo zato v letu 1946. Pravo število povratnikov ni znano, kajti mnogi so se vračali »na lastno pest«, ne da bi svoj odhod iz Banata javili organom oblasti v kraju naselitve ali kolonističnim organom. Dodatno težavo pa je povzročalo »divje« vračanje posameznih družinskih članov. Oktobra 1946 je slovensko kmetijsko ministrstvo poročalo, da se je do tedaj vrnilo 30 povratniških družin,³⁹ kar pa je bilo premalo glede na druge podatke. V letu 1946 se je vrnilo v Slovenijo 116 družin, v letu 1947 pa 27.⁴⁰ Po podatkih ministrstva za kmetijstvo in gozdarstvo LRS, posredovanih Komisiji za agrarno reformo in kolonizacijo ob formalnem zaključku njenega delovanja pomladi 1948, se je do tedaj vrnilo iz Banata 131 družin s 745 člani, kar pa je manj kot število povratnikov v letih 1946 in 1947.⁴¹

Iz Vršca, kamor so prišli Slovenci zadnji, so tudi prvi in najbolj množično odhajali. Do leta 1948 je odšlo iz Vršca 73 slovenskih družin, kar je bilo številčno največ med vsemi kolonisti iz drugih republik. Jeržabek je to pojasnil z večjo gibljivostjo v urbani kot ruralnem okolju in predvsem s kulturnozgodovinsko razlikami med staroselci in slovenskimi kolonisti. Razlike v jeziku, narodnosti pa tudi v veroizpovedi, načinu življenja in v tradiciji so po njegovem mnenju bile vzrok za težji proces socialnega prilagajanja pa tudi za vračanje.⁴²

Na sorazmerno številno vračanje slovenskih kolonistov iz Banata v Slovenijo pa je imela vpliv tudi njihova poklicna, socialna in posestna sestava. Upoštevati velja dejstvo, da je bilo med kolonisti veliko rokodelcev, za katere je vprašljivo, koliko so do prihoda v Banat obdelovali zemljo, med kmetovalci pa je bila tudi večina takšnih, ki do tedaj niso imeli svoje zemlje. Prej kot slej pa je bil vzrok tudi v problemu prilagodljivosti drugačnemu načinu obdelave v drugačnih pogojih kot jih je bila večina slovenskih priseljencev vajena doma. Mirko Pak omenja, da se je to poznalo predvsem pri tistih, ki do tedaj zemlje niso obdelovali ali pa se kot bivši poljski delavci niso tako znašli na sedaj svojem kosu zemlje. Ostali so predvsem tisti, ki doma niso pustili nobene zemlje. Po njegovem mnenju je bil vzrok za velik delež Prekmurcev med vračajočimi v njihovem »tradicionalnem« načinu sezonskega preseljevanja: stalnega naseljevanja niso bili vajeni in so se zato najtežje vživeli v nove kraje, dasi so bili ti krajinsko zelo podobni njihovi dotedanji pokrajini.⁴³ Jeržabek navaja, da so kolonisti v Vršču le počasi sprejemali način proizvodnje, kakršen je bil v novi sredini, še posebej pa so se počasi odločali za vrtnarske kulture in za industrijske ter krmilne rastline. V prvih letih po naselitvi so vinogradi, ki so jih dodelili kolonistom, propadli, nekaj zaradi neznanja pri obdelovanju, nekaj pa zaradi opustitve; nekateri kolonisti so vinograde enostavno preorali. Ni znano, ali so bili to prav vinogradi slovenskih kolonistov, saj je bilo v Vršču naseljenih največ kolonistov iz Srbije in to iz pretežno bogatih

³⁹ AJ, 97./ 9, 61, Poročilo za mesec oktober, št. 6500/6 agr. ref., 18.11. 1946.

⁴⁰ Gačič, Agrarna reforma, str. 355.

⁴¹ AJ, 97 / 14, 91.

⁴² Jeržabek, Kolonizacija v Vršču, str. 39–40.

⁴³ Pak, Kolonizacija Slovencev, str. 400, 414–415.

poljedeljskih območij.⁴⁴ Vsekakor pa načrt, da bi s slovenskimi naseljenci ohranili v Vršču in okolici vinogradniško tradicijo, ni uspel.

Število Slovencev, ki so živeli v naseljih v Banatu, kamor so se preselili v času kolonizacije, je padalo. Do leta 1948, ko je bil izveden prvi povojni popis prebivalstva, je njihovo število glede na stanje iz aprila 1946 padlo za četrtno. V petih banatskih krajih, kamor so se v času povojne kolonizacije Vojvodino naselili Slovenci, je 15. marca 1948 živelo 1807 Slovencev: v Vršču 645, to je 2,7% prebivalstva mesta, v Gudurici 498 - 34% vseh prebivalcev kraja, v Mariolani (Plandištu) 212 - 7% vsega prebivalstva kraja, v Veliki Gredi 289 - 16% prebivalcev kraja in v Sečenovu (Dužinah) 163 - 32% prebivalcev kraja.⁴⁵

Kolonizacijsko preseljevanje Slovencev v Vojvodino, ki je bila že vnaprej zamišljena v smislu majhne, na nek način kar simbolične udeležbe, v jugoslovanskem merilu ni predstavljala pomembnega deleža, pa tudi za slovenske razmere ni imele nobenega pomena. Prenaseljenost zemlje v Sloveniji se se tem ni bistveno zmanjšalo ni zmanjšala in ni imela zato pozitivnega socialnega učinka. Pomenila je veliko spremembo za posameznike, ki so se preselili v Vojvodino, velik delež vračanja pa tudi to dejstvo postavlja v dvom.

⁴⁴ Jeržabek, Kolonizacija u Vršču, str. 44.

⁴⁵ Konačni rezultati popisa stanovništva od 15. marta 1948 godine, knjiga IX; Stanovništvo po narodnosti. Savezni zavod za statistiku, Beograd 1954, str. 339, 341-342.

**THE RESETTLEMENT OF SLOVENES IN VOJVODINA (THE GEOGRAPHIC, SOCIAL
AND PROFESSIONAL BACKGROUND OF RESETTLED SLOVENES)**

S u m m a r y

Colonisation, resettlement and settlement of people beyond their former domicile has been inherent in the agrarian reform implemented in Yugoslavia after World War II. In this context resettlement has been either internal, within one federal unit, or external, i. e. within the whole Yugoslav state. The latter has been of particular importance and within its framework 44,000 individuals from all parts of Yugoslavia have been moved to Vojvodina. Among the resettled population Slovenes too, could be found even though their number was smaller than that of individuals originating in the other Yugoslav republics - not more than some 600 families. They have been resettled to the Banat region, the easternmost part of Voivodina, next to the border with Rumania. Records maintain a list of 575 names of Slovene families (2,353 individuals), their place of origin, their social status and/or property in Slovenia, their professions and the place of resettlement together with the acreage awarded to them in the Banat. The data show that a majority of Slovene resettlers originate in the north-east of Slovenia, i. e. the regions known for rural overpopulation. The other Slovene regions of origin were Bela Krajina, the Sava river basin, Inner Carniola (Notranjska) and Upper Carniola (Gorenjska), particularly the area around the town of Jesenice. They have been moved to five settlements in Vojvodina (Vršac, Gudurica, Mariolana - now known as Plandište, Velika Greda and Sečenovo - now called Dužine); most of them have been sent to Gudurica and Vršac located in a wine producing region with the view of rekindling the wine growing business. The plans, however have never been implemented since the area had been settled by the Slovenes that did not originate from Slovene wine growing areas. Some of them have never been involved primarily with agriculture, and quite a few returned to Slovenia as soon as possible. The reasons for their return have been climatic conditions in Vojvodina, as well as social incompatibility in terms of language, religion, traditions and farming practices. By the year 1948 in which the resettlement campaign and the agrarian reform have officially been completed about one quarter of Slovenes that have been moved to Vojvodina in 1946 have already left.